

УДК 327(470:73)

М. А. Бучин
А. О. Брендак

ПРОБЛЕМА СТАТУСУ АЛЯСКИ В СУЧАСНІЙ РОСІЙСЬКІЙ ПОЛІТИЧНІЙ РИТОРИЦІ

У статті розглядається проблема правового статусу Аляски та її відображення в сучасній політичній риторичі Російської Федерації. Визначено основні політичні сили Росії, які виступають за повернення території Аляски під російську юрисдикцію, наведено характер їхніх висловлювань щодо перегляду статусу Аляски.

Ключові слова: *Аляска, правовий статус, політична риторика, США, Російська Федерація.*

DOI 10.34079/2226-2830-2020-10-28-29-168-174

Сьогодні півострів Аляска є найбільшим штатом США, на його території розміщені значні поклади корисних копалин, регіон є одним із найрозвинутіших штатів Америки. Власне це призводить до того, що територія півострову стає дедалі більшою сферою зацікавленень не лише влади Сполучених Штатів, але й інших держав, зокрема, Російської Федерації. Окрім цього, півострів Аляска знаходиться в стратегічно важливому місці, оскільки біля нього проходить Північний морський шлях, який останнім часом став об'єктом російсько-американської суперечки. У зв'язку із цим, дослідження даної проблеми, зокрема, за допомогою здійснення аналізу поглядів представників російської влади, журналістів, населення та ситуації в регіоні загалом, є вкрай актуальним.

Проблематика статусу Аляски та її висвітлення в політичній риторичі сучасної Росії стала предметом дослідження низки вітчизняних та зарубіжних науковців. Серед них варто виокремити таких: Р. Азатов, Н. Вікторов, Л. Воронков, М. Гепанольський, Р. Дженсі, В. Дятликович, Є. Слабковська, С. Хейкок та ін. Дослідники вивчали історичні аспекти колонізації Аляски Російською імперією, причини та наслідки її продажу США, сучасний ресурсний потенціал півострова, причини зацікавленості Аляскою з боку Росії на сучасному етапі. Водночас дослідження сучасної російської політичної риторики щодо статусу Аляски значною мірою залишилися поза увагою науковців, що зумовлює необхідність більш ґрунтовного дослідження цього аспекту проблематики.

Мета дослідження – здійснити комплексний аналіз особливостей та причин російського зацікавлення регіоном Аляски та його відображення в сучасній російській політичній риторичі.

Як відомо, Аляска не завжди належала до території Сполучених Штатів Америки. Півострів був колонізований у кінці 18 ст. Російською імперією, яка на правах першовідкривача в 1799 р. офіційно взяла півострів Аляска під свої володіння та розпочала колонізацію території. Однак в силу низки причин (програв Російській імперії у Кримській війні, віддаленість території, бажання налагодити дружні стосунки з Америкою та ін.) всередині 19 ст. актуальним для Російської імперії постало питання продажу Аляски американцям.

Відтак, після переговорів 30 березня 1867 р. відбулось підписання договору щодо продажу півострова. Крім Аляски, до володінь США переходили Алеутські острови, низка островів у Беринговому морі, архіпелаг Олександра а також дрібні острови. Таким чином, США купили в Росії територію площею 1 мільйон 519 тисяч квадратних кілометрів за 7,2 млн. доларів. Разом із територією США передавалось все нерухоме майно, колоніальні архіви, офіційні та історичні документи, які стосувались переданих територій. 18 жовтня 1867 р. на Алясці було урочисто піднято американський прапор. З 1917 р. цей день відзначається в США як День Аляски (Jensen, R., 1975).

На сучасному етапі більшості дослідників цього питання важко визначити, чи був продаж Аляски дійсно вигідним для Росії, чи це стало фатальною помилкою. Ряд вчених, зокрема, російських, сходяться на думці, що хоч в 1867 р. було багато аргументів на користь продажу Аляски і вони були досить серйозні, проте Аляску продавати справді було не обов'язково. Як заявляє більшість вчених, в той момент в Росії із США були теплі відносини і поспішати не було потрібно, але Російська імперія, все-таки, пішла з північної частини Америки, надавши, таким чином, США величезний стратегічний плацдарм (Дятликович и Слабковская, 2017).

Говорячи про сучасну Аляску та про причини російського зацікавлення нею, варто розпочати з аналізу її політичного та економічного становища. Як відомо, 3 січня 1959 р. Аляска стала 49 штатом США. Аляска видобуває 20-25% всієї американської нафти, а надра штату містять 30% всіх нафтових запасів країни. За річним виробництвом золота штат займає друге місце в США, поступаючись тільки Неваді. Також важливе місце належить видобутку корисних копалин, який відбувається на відкритій шахті Ред-Дог-Майн. Вона займає номінацію найбільшого в світі виробника цинку. У США, до прикладу, на цій шахті видобувають 65% від загального обсягу американського цинку. Не менш високорентабельною є лісова галузь. Вона, зокрема, першочергово є орієнтованою на експорт деревини в Азію. Саме тому згаданий вище потужний ресурсний запас Аляски є головною причиною того, чому Росія зацікавлена цим регіоном. Як наслідок, в наш час дедалі більше російських науковців та експертів, говорячи про продаж Аляски, стверджують, що в 1867 р. Америка купили в Росії «майбутнє Ельдорадо» (Азатов, 2010).

Говорячи про другу причину все більшого інтересу Росії до Аляски, слід сказати, що материкова територія штату та прилеглі до неї території розташовані в доволі важливому місці. Стратегічна і геополітична важливість Аляски колосальна, оскільки біля неї проходить найкоротший коридор, що з'єднує Північну Америку з Азією. Крім того, велика берегова лінія штату разом з прилеглим до нього острівним архіпелагом робить велику частину північної акваторії Тихого океану частиною територіальних вод США. Росія зацікавлена у Північному морському шляху, який досі є єдиним транспортним маршрутом, що має змогу інтегрувати віддалені регіони Північної Росії та їхні ресурсні потужності в національну та глобальну економіку. Відтак, Російська Федерація давно вважає Північний регіон сферою власних стратегічних інтересів. Саме тому представники російської політичної еліти неодноразово наполягали на тому, що Росія має право контролювати судноплавство по Північному маршруту (Воронков, 2012).

Вже за часів СРСР, на початку 1950-х років, на Алясці було знайдено значні поклади нафти, а преса назвала цю подію «найбільшим відкриттям в історії». Саме тоді було вперше підняте питання стосовно достовірності договору про продаж Аляски, а радянські політики почали виступати із заявами, що Російська імперія дала територію Аляски в оренду США

на 100 років. Серед російського населення швидко поширилися ці чутки і в суспільстві можна було дедалі частіше почути про те, що колись Аляска знову стане володінням Росії.

Сьогодні можна побачити різку тенденцію до збільшення обговорення питання приналежності Аляски серед російського населення, ЗМІ та навіть певних політичних сил. Після незаконної анексії Криму в 2014 р. серед російських націоналістів різко почали пропагуватись імперіалістичні ідеї «повернення» значної кількості регіонів світу, які, на їхню думку, повинні належати Росії. Яскравим свідченням цього стало спорудження пам'ятника російськими ультраправими націоналістами в курортному місті Криму – Євпаторії, із надписом на російській і татарській мовах: «Майбутнім поколінням: ми повернули Крим, ви повернете Аляску». Фото пам'ятника в мережі «Facebook» викликало великий ажіотаж серед користувачів, які, окрім Аляски, запропонували владі повернути й Київ (Науcox, 2017).

Варто зазначити, що більшість ідей про повернення Аляски до Росії поширюються саме через соціальні мережі та веб-сайти. Зокрема, у 2019 році, один із інтернет-користувачів створив петицію, адресовану колишньому Міністру культури РФ В. Мединському із назвою «Повернути Аляску Росії – історичні землі, відкриті російськими дослідниками колоністами!» Окрім цього, сьогодні в російських соціальних мережах часто можна натрапити на зображення із текстом: «Аляска буде наступною» (Ганопольський, 2018).

Того ж року, відомий російський політолог і експерт М. Старіков на своїй сторінці в соціальній мережі натякнув, що Росія може розірвати договір з США про продаж Аляски через скандал щодо виходу США з Договору про ліквідацію ракет середньої і меншої дальності. Як сказав М. Старіков, договір застарів, так як підписувався в іншій геополітичній реальності, а також, що вихід Росії з цього договору буде спрямований не проти США, а на розширення торгових можливостей Росії, адже так Москві буде зручніше торгувати з Азією. Окрім цього, за М. Старіковим, угода від 1867 р. була договором поступки, а не продажу, оскільки звичної для тих часів формули на «вічні часи» не було прописано. Тим не менше, тоді російська влада про питання повернення Аляски офіційно не згадувала (Викторов, 2018).

Для того, щоб краще зрозуміти, як в РФ відносяться до повернення Аляски, необхідно проаналізувати діяльність деяких партій та політичних діячів, які не раз висловлювались з цього приводу. В першу чергу можемо згадати про лідера Ліберально-демократичної партії Росії В. Жириновського, який регулярно говорить про Аляску, а також заявляє, що скоро в США буде новий «Майдан», створений за ініціативи жителів Аляски щодо приєднання до Росії. В. Жириновський не приховував своїх амбіцій в контексті Аляски і в своєму передвиборчому ролику, де він пообіцяв приєднати до Російської Федерації Аляску, а також розповів, що самі жителі Аляски просяться назад до Росії. Він переконаний, що в перспективі Аляска знову повернеться в склад РФ, у чому намагається переконати усе російське населення. Після побудови мосту через Керченську протоку В. Жириновський запропонував також з'єднати російський Чукотський півострів із американською Аляскою (Жириновский, 2017).

Однією з політичних партій, яка активно підтримує ідею приєднання півострова Аляска до Російської Федерації, є партія «Партія ветеранів Росії». Одним з основних пунктів партії в її політичній програмі є вимога щодо звернення Росії в міжнародні судові інстанції задля визнання незаконним і недійсним договору купівлі-продажу Аляски, оскільки, як вони заявляють, оплата здійснювалася безготівковими доларами, а не золотом. Крім того, кошти

отримало не Міністерство фінансів Росії, а приватна особа, що суперечило умовам договору. Вони наполягають на тому, що справжня історична територія Російської Федерації повинна бути їй повернута. Тим не менше, Партія ветеранів Росії сьогодні не має значного впливу і в порівнянні з іншими партіями має досить низький рейтинг і підтримку (Политические партии в Российской Федерации, 2018).

Важливу роль в просуванні ідеї повернення Аляски відіграє Комуністична партія РФ, що була заснована в 1993 р. і, фактично, стала наступницею Комуністичної партії СРСР. У 2014 р. під егідою цієї партії було створено Комітет по звільненню Аляски. Як вказано на офіційному сайті партії, Комітет був сформований з корінних жителів території півострова і російських активістів лівих рухів. У планах Комітету є створення соціальної мережі на Алясці, щоб координувати протестну активність жителів. Також активісти планують звернутись в міжнародний суд ООН, коли будуть мати достатню кількість доказів та заяв (Комитет освобождения Аляски, 2014).

Варто сказати, що на сайті Білого дому невідомим жителем міста Анкоридж, найбільшого населеного пункту штату Аляска, була опублікована Петиція про повернення Аляски до складу Росії, яка за два дні після створення набрала понад 11 тисяч голосів. Тим не менше, дана пропозиція не набрала необхідної кількості голосів для її розгляду, після чого її видалили. Особливо бурхливо на ці події відреагувала Комуністична партія Росії, а саме представники Комітету по звільненню Аляски. На їхню думку, хакери видаляли з офіційного сайту Білого Дому тисячі підписів американців. За розрахунками Комітету, якби петицію не було видалено, вона могла б зібрати достатню кількість голосів (Комитет освобождения Аляски, 2014).

Варто зазначити й про те, що постійно з'являються нові юридичні претензії щодо Аляски з російської сторони. Зокрема, Компанія міжнародних юристів Garrett, Paterson and Shugaev, пов'язана з урядом Росії, в 2014 р. почала працювати в архівах Конгресу США, намагаючись знайти можливості для оскарження процедури продажу Аляски. Крім цього, однією з претензій до США стала заява мера Якутська А. Ніколаєва щодо приналежності невеликого острова Спруса, що знаходиться поблизу Аляски, до Російської православної церкви. Політик відправив лист до Державної Думи Російської Федерації, в якому йшлося про те, що острів Спрус ні продажу, ні оренді не підлягає, оскільки це святий острів і він належить Російській православної церкві (Подосенов, 2016).

Відомий журналіст, політолог та справжній українофоб А. Вассерман заявив, що Росія навряд чи б відмовилась від Аляски, якби США в особі її президента Д. Трампа запропонували повернути півострів в обмін на певні послуги, наприклад, на допомогу в справі про імпічмент. Водночас, на думку А. Вассермана, у зв'язку із тим, що на Алясці є поклади нафти і газу, зручні позиції для розміщення озброєння, і можливості для повного контролю над східним виходом північноморського шляху, США ніколи добровільно не захочуть віддати Аляску Росії (Вассерман, 2020).

У свою чергу російський президент В. Путін поки що жодного разу не робив гучних заяв щодо півострова Аляска. В основному, коли хтось із телеведучих на провідних російських каналах запитує В. Путіна, що він думає про те, що Аляска могла б належати зараз Росії, президент пропонує не перебільшувати щодо цього питання. Зокрема, ще в 2014 р. В. Путін під час прямої трансляції, відповідаючи на питання про статус Аляски, заявив, що півострів Росії не потрібен, і нагадав, що Аляска була добровільно продана США. Також він наголосив, що Росія є північною країною і значна її частина розміщується на

Крайній Півночі. Таким чином В. Путін продемонстрував, що боротись із США за Аляску поки нема потреби (Мир 24, 2014).

Хоч всі коментарі В. Путіна були достатньо нейтральними, варто врахувати агресивну зовнішню політику Росії та посилення російської військової присутності в арктичному регіоні. Сказане вище, на нашу думку, дає змогу припустити, що в майбутньому питання щодо приналежності Аляски може актуалізуватися.

Підсумовуючи, ми можемо стверджувати, що проблема статусу Аляски в російській політичній риторичі реально існує. Зокрема, можна зробити висновок, що різке зацікавлення Аляскою серед політичних діячів та російського населення вже активізує підняття цього питання на всеросійському рівні. Тому в майбутньому такі дії зі сторони Російської Федерації можуть справді призвести до того, що серед населення Аляски можуть виникнути сепаратистські настрої, а це може становити небезпеку для територіальної цілісності Сполучених Штатів Америки. Оскільки ця проблема стосується двох найпотужніших світових лідерів, вона може спричинити ризик виникнення нового територіального конфлікту, в який можуть бути задіяні не лише Сполучені Штати Америки та Російська Федерація, але й весь світ.

Зважаючи на сучасний характер проблематики, перспективним напрямком для подальших наукових досліджень вбачається вивчення російської політичної риторики щодо геополітичного статусу Аляски в майбутньому, особливо у випадку можливої зміни влади у США після президентських виборів 2020 р.

Бібліографічний список

- Азатов, Р., 2010. Щедрая американская Арктика. *Независимая газета*. [онлайн] 13 декабря. Доступно: <http://www.ng.ru/dipkuret/2010-12-13/11_arctic.html> (дата обращения 17 сентября 2020).
- Вассерман, А., 2020. Плюсы возвращения Аляски России. *Анатолий Вассерман*, [онлайн] 4 февраля. Доступно: <<https://vassermans.ru/com/plyusy-vozvrashheniya-alyaski-rossii>> (дата обращения 17 сентября 2020).
- Викторов, Н., 2018. Россия может разорвать договор о передаче Аляски США. *Utro.ru*, [онлайн] 29 октября. Доступно: <<https://utro.ru/politics/2018/10/29/1378756.shtml>> (дата обращения 17 сентября 2020).
- Воронков, Л.С., 2012. Интересы России в Арктике. *МГИМО Университет*, [онлайн] 30 августа. Доступно: <<https://mgimo.ru/about/news/experts/226453/>> (дата обращения 17 сентября 2020).
- Ганопольський, М., 2018. Після Криму Росія спробує відібрати у США Аляску? *Главком*, [онлайн] 30 січня. Доступно: <<https://glavcom.ua/columns/ganapolyskiy/pislya-krimurosiya-sprobuje-vidibrati-u-ssha-alyasku-466037.html>> (дата обращения 17 сентября 2020).
- Дятликович, В. и Слабковская, Е., 2017. Продажа Аляски: точный расчет или роковая ошибка. *ТАСС*, [онлайн] 30 марта. Доступно: <<https://tass.ru/politika/4133805>> (дата обращения 17 сентября 2020).
- Жириновский, В., 2017. Построим мосты Сахалин – Япония и Чукотка – Аляска. *REGNUM*, [онлайн] 13 октября. Доступно: <<https://regnum.ru/news/2333822.html>> (дата обращения 17 сентября 2020).
- Комитет освобождения Аляски, 2014. Комитет освобождения Аляски обвиняет администрацию США в аннулировании подписей на сайте Белого Дома.

- Коммунисты Петербурга и Ленинградской Области*, [онлайн] 21 апреля. Доступно: <<http://kplo.ru/content/view/3280/5/>> (дата обращения 17 сентября 2020).
- Мир 24, 2014. *Путин: Вернуть Аляску? Зачем она? Прямая линия. 17.04.2014*. [видео онлайн]. Доступно: <https://www.youtube.com/watch?v=BibJsVbyE8s&ab_channel=%D0%9C%D0%B8%D1%8024> (дата обращения 17 сентября 2020).
- Подосенов, С., 2016. Чиновники ДФО призывают вернуть РПЦ принадлежащий США остров. *Известия*, [онлайн] 26 марта. Доступно: <<https://iz.ru/news/568092>> (дата обращения 17 сентября 2020).
- Политические партии в Российской Федерации, 2018. *Вестник Центральной избирательной комиссии Российской Федерации*, 7, с.79-80.
- Наусох, S., 2017. Russian extremists want Alaska back. *Anchorage Daily News*, [online] May 18. Available at: <<https://www.adn.com/opinions/2017/05/18/russian-extremists-want-alaska-back/>> (Accessed 17 September 2020).
- Jensen, R., 1975. *The Alaska Purchase and Russian-American Relations*. Seattle: University of Washington Press.

References

- Alaska Liberation Committee, 2014. Komitet osvobozhdeniya Alyaski obvinyaet administratsiyu SShA v annullirovanii podpisey na sayte Belogo Doma [The Alaska Liberation Committee accuses the US administration of revoking the signatures on the White House website]. *Communists of St. Petersburg and the Leningrad Region*, [online] April 21. Available at: <<http://kplo.ru/content/view/3280/5/>> (Accessed 17 September 2020). (in Russian).
- Azatov, R., 2010. Shchedraya amerikanskaya Arktika [Generous American Arctic]. *Independent newspaper*, [online] December 13. Available at: <http://www.ng.ru/dipkurer/2010-12-13/11_arctic.html> (Accessed 17 September 2020). (in Russian).
- Dyatlikovich, V. and Slabkovskaya, Ye., 2017. Prodazha Alyaski: tochnyy raschet ili rokovaya oshibka [Alaska Sale: Accurate Calculation or Fatal Mistake]. *TASS*, [online] March 30. Available at: <<https://tass.ru/politika/4133805>> (Accessed 17 September 2020). (in Russian).
- Hanapolskyi, M., 2018. Pislia Krymu Rosiia sprobuie vidibraty u SShA Aliasku? [After Crimea, Russia will try to take Alaska from the United States?]. *Glavkom*, [online] January 30. Available at: <<https://glavcom.ua/columns/ganapolyskiy/pislya-krimu-rosiya-sprobuje-vidibrati-u-ssha-alyasku-466037.html>> (Accessed 17 September 2020). (in Ukrainian).
- Наусох, S., 2017. Russian extremists want Alaska back. *Anchorage Daily News*, [online] May 18. Available at: <<https://www.adn.com/opinions/2017/05/18/russian-extremists-want-alaska-back/>> (Accessed 17 September 2020).
- Jensen, R., 1975. *The Alaska Purchase and Russian-American Relations*. Seattle: University of Washington Press.
- Мир 24, 2014. *Путин: Вернуть Аляску? Зачем она? Прямая линия. 17.04.2014* [Vladimir Putin: Return Alaska? Why is it? Straight line. 04/17/2014]. [video online] Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=BibJsVbyE8s&ab_channel=%D0%9C%D0%B8%D1%8024> (Accessed 17 September 2020). (in Russian).
- Подосенов, S., 2016. Chinovniki DFO prizyvayut vernut RPTs prinadlezhashchiy SShA ostrov [FEFD officials are calling for the return of the US-owned island to the Russian Orthodox Church]. *Izvestiya*, [online] 26 March. Available at: <<https://iz.ru/news/568092>> (Accessed

- 17 September 2020). (in Russian).
- Politicheskie partii v Rossiyskoy Federatsii [Political parties in the Russian Federation], 2018. *Bulletin of the Central Election Commission of the Russian Federation*, 7, p.79-80. (in Russian).
- Vasserman, A., 2020. Plyusy vozvrashcheniya Alyaski Rossii [Pros of returning Alaska to Russia]. *Anatoliy Vasserman*, [online] February 4. Available at: <<https://vassermans.ru/com/plyusy-vozvrashheniya-alyaski-rossii>> (Accessed 17 September 2020). (in Russian).
- Viktorov, N., 2018. Rossiya mozhet razorvat dogovor o peredache Alyaski SShA [Russia may break the agreement on the transfer of Alaska to the United States]. *Utro.ru*, [online] October 29. Available at: <<https://utro.ru/politics/2018/10/29/1378756.shtml>> (Accessed 17 September 2020). (in Russian).
- Voronkov, L.S., 2012. Interesy Rossii v Arktike [Russia's interests in the Arctic]. *MGIMO University*, [online] August 30. Available at: <<https://mgimo.ru/about/news/experts/226453/>> (Accessed 17 September 2020). (in Russian).
- Zhirinovskiy, V., 2017. Postroim mosty Sakhalin – Yaponiya i Chukotka – Alyaska [We will build bridges Sakhalin - Japan and Chukotka - Alaska]. *REGNUM*, [online] October 13. Available at: <<https://regnum.ru/news/2333822.html>> (Accessed 17 September 2020). (in Russian).
- Стаття надійшла до редакції 20.09.2020 р.

M. Buchyn

A. Brendak

THE ISSUE OF ALASKA'S STATUS IN THE CURRENT RUSSIAN POLITICAL RHETORIC

The problem of the legal status of Alaska and its reflection in the modern political rhetoric of the Russian Federation are considered in the article. The main reasons for the sale of Alaska by the Russian Empire to the United States of America were researched: the loss of the Russian empire in the Crimean War; remoteness of Alaska from the Russian capital; unprofitability of Alaska in then conditions; the desire to establish friendly relations with the US and other countries.

It is found that the main reasons for the growing interest of the Russian Federation in changing the geopolitical status of Alaska at the present stage are the following: the presence of significant reserves of natural resources on the peninsula, including oil, gas, zinc, gold, wood, etc.; the importance of the geopolitical location of the peninsula, the possession of which gives access to the Arctic and the Northern Sea Route; imperial policy of the Russian Federation, etc.

It is noted that the main political forces in Russia, advocating the return of the territory of Alaska to Russian jurisdiction, are the LDPR and its leader Volodymyr Zhyrynovskiy; Party of Veterans of Russia; Communist Party of the Russian Federation; individual political scientists, journalists, political figures. The nature of their statements about the revision of the status of Alaska, the active use of social networks to disseminate the opinion that Alaska should be returned under the jurisdiction of Russia, are revealed. It was determined that the Russian political rhetoric to change the geopolitical status of Alaska sounds only from certain political forces, but is not an official position of the current Russian government. At the same time, it was shown that the Russian Federation is strengthening its military presence in the territories adjacent to Alaska, that can be regarded as a desire to strengthen the influence and presence in the Arctic.

Keywords: Alaska, legal status, political rhetoric, US, Russian Federation.